

переважна більшість вітчизняних виробників зброї перебувають у стані занепаду, банкрутства чи переорієнтування на цивільну продукцію, то виникає нагальна потреба у використанні ще наявного потенціалу та його спрямуванні на виготовленні високоточної та важкої зброї, яка, за оцінками експертів, буде користуватись попитом на ринку впродовж наступного десятиліття. Що ж стосується підприємств-експортерів, то вони повинні прагнути розширювати ринки продажу зброї на засадах проведення прозорої та взаємовигідної торговельної політики, гнучких цін і пропозиції додаткового сервісного пакету. На сьогодні Україна традиційно експортує зброю у Росію, Грузію, Китай, Пакистан, М'янму, Алжир, Азербайджан. Перспективними для України є ринки Латинської Америки, Ірану, Лівії, Індії.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємств значною мірою зумовлюється ефективним управлінням у цій сфері, яке повинно здійснюватись у певній послідовності. Зокрема, виникає необхідність у реалізації загальних функцій менеджменту: формуванні стратегічних і тактичних планів у цій сфері, організуванні діяльності, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності, розробленні мотиваційних механізмів стосовно персоналу підприємства та суб'єктів співпраці, контролюванні та регулюванні усіх цих процесів. Виконання функцій менеджменту завершується створенням методів менеджменту (економічних, технологічних, соціально-психологічних та адміністративних), які формують усе необхідне документальне забезпечення у сфері підвищення конкурентоспроможності підприємств. Надалі методи менеджменту трансформуються в управлінські рішення та забезпечують вплив на керувану систему.

Усе наведене вище націлене на досягнення показників, які репрезентують рівень конкурентоспроможності підприємства на відповідному ринку. Для підприємств-експортерів ключовими показниками, за якими оцінюється ефективність їхньої діяльності, є темпи зростання збуту, частка ринку, рівень конкурентоспроможності продукції. Для підприємств-виробників спектр таких показників є значно ширшим, адже вони повинні репрезентувати фінансово-економічний, техніко-технологічний, кадровий стан підприємства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Україна традиційно була одним із впливових учасників на світовому ринку озброєння, але позиції вітчизняних підприємств у цій сфері істотно погіршуються внаслідок втрати виробничо-промислового потенціалу, вичерпання радянських запасів озброєння, недалекоглядних політичних рішень, погіршення репутації тощо. Такі загрози зумовлюють необхідність у формуванні конкурентоспроможності українських підприємств на ринку озброєння на засадах реалізації механізму, запропонованого у роботі. Перспективами подальших досліджень є уточнення змістового і функціонального навантаження кожного з елементів описаного вище механізму.

Література

1. Ткач І.М. Концепція стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на інвестиційно-інноваційних засадах / І.М. Ткач // Проблеми науки. – 2007. – № 12. – С. 9-14.
2. Вініченко І.І. Методичні підходи до управління конкурентоспроможністю підприємства / І.І. Вініченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 23. – С. 11-14.

3. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О.Г. Мельник. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – 344 с.

Панасенко Д.А. Механизм обеспечения конкурентоспособности отечественных предприятий на мировом рынке вооружения

Обоснован и сформирован механизм обеспечения конкурентоспособности отечественных предприятий на мировом рынке вооружения, который детализирован по предприятиям-производителям и экспортерам вооружения. Раскрыта суть и представлена характеристика каждого из элементов механизма.

Ключевые слова: конкурентоспособность, рынок вооружения, механизм, фактор, управление.

Panasenko D.A. Mechanism of competitiveness providing domestic enterprises in the world market of armament

In the article reasonably and the mechanism of competitiveness providing domestic enterprises is formed in the world market of armament, that goes into detail after enterprises producers and exporters of weapon. Essence is exposed and description over is brought each of elements of mechanism.

Keywords: competitiveness, market of armament, mechanism, factor, management.

УДК 336.76

Аспір. У.В. Пелех – Львівський НУ ім. Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК ГРОШОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Окреслено етапи становлення і розвитку державного регулювання відсоткових ставок грошового ринку в перехідній економіці України. Визначено можливості та пріоритети застосування процентної політики в умовах поглиблення трансформаційних процесів.

Ключові слова: грошовий ринок, грошово-кредитна політика, інструменти грошово-кредитної політики, процентні ставки, процентна політика.

Постановка проблеми. Одним із найефективніших інструментів грошово-кредитної політики є регулювання процентних ставок грошового ринку. Використання цього інструменту в нестабільних умовах перехідної економіки дає змогу реалізувати заходи тактичного впливу та досягти бажаних параметрів монетарної сфери. Проте забезпечити отримання очікуваних результатів можна лише за умови правильного усвідомлення процентної ставки як важливого інструменту грошово-кредитної політики.

Питання державного регулювання процентної ставки надзвичайно складне та багатогранне. Різні його аспекти досліджували у своїх працях В. Стельмах [2], В. Єпіфанов [2], І. Селіверстова [3], О. Шемет [3]. Однак складність трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, потребує розширення потенціалу регулювання процентних ставок та його наукового обґрунтування з урахуванням реалій перехідної економіки.

Методика досліджень. Метою роботи є визначення суті, передумов та можливостей застосування процентної політики в умовах поглиблення трансформаційних процесів вітчизняної економіки.

Результати дослідження. Вперше спробу впливати на грошову сферу за допомогою процентної політики почали здійснювати у США у період гли-

бокої економічної кризи 1929-1933 рр. Висунута Дж. Кейнсом ідея про неспроможність економічних систем відновлювати стан рівноваги та неминучість глибоких економічних криз, була пов'язана з пошуком важелів, спроможних забезпечити економічну стабільність, та набула значного поширення до 60-70-х років. минулого століття в діяльності центральних банків розвинених країн, що дало їм змогу забезпечити відносно стабільне економічне зростання і подолати безробіття.

Процентну політику й досі вважають одним із найефективніших важелів регулювання, що є в арсеналі центральних банків, який дає змогу використовувати заходи тактичного впливу та оперативно коригувати параметри грошового ринку. Застосування її можливостей може бути індикатором реформування економіки і рівня розвитку ринкового середовища. В українській економіці процентна політика формується, розвивається та набуває певних властивостей відповідно до стану трансформаційних процесів. Проведені дослідження дають підстави вирізнити три етапи її становлення, під час яких змінювалися можливості проведення та пріоритети процентної політики (рис. 1).

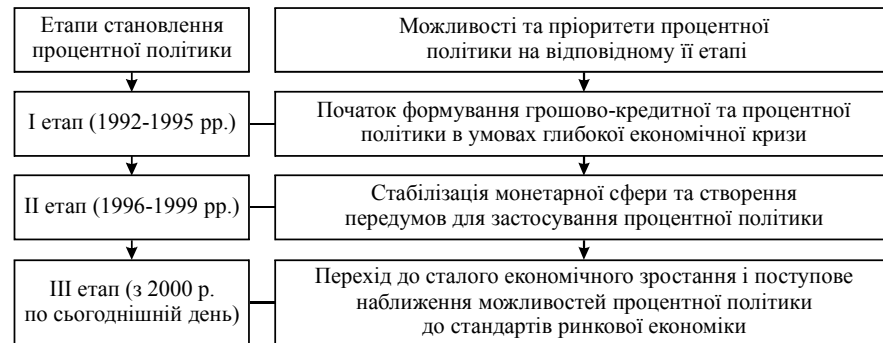

Рис. 1. Етапи становлення процентної політики в Україні

У період 1992-1995 рр. в умовах гіперспаду виробництва та гіперінфляції, після створення НБУ і початку формування мережі комерційних банків, було закладено передумови для запровадження системи процентного регулювання. На початковому етапі реалізації процентної політики з метою подолання гіперінфляції було декілька разів здійснено підвищення облікової ставки – в 1992 р. з 80 % до 100 % та в 1993 р. до 240 %. Однак величина інфляції перевищувала реальний рівень облікової ставки. З кінця 1994 р. НБУ почав проводити активну грошово-кредитну політику, намагаючись стримати знецінення національних грошей. Рівень облікової ставки було підвищено до величини інфляції від 140 % до 300 % річних, що дало змогу забезпечити її позитивний реальний рівень. У зв'язку зі значними інфляційними процесами, НБУ був змушений підтримувати додатний рівень облікової ставки через її відповідне підвищення. Так, у 1994 р. за 401 % річної інфляції облікова ставка становила лише 225 % або була нижчою на 176 процентних пункти. У 1995 р. розрив зменшився до 50,7 процентних пункти. Починаючи з 1996 р., рівень облікової ставки почав перевищувати річний рівень інфляції.

На початковому етапі реформування основним джерелом інфляції була значна кредитна емісія НБУ. Зростаюча ліквідність банків стимулювала надмірне зростання грошової маси. Тому в 1994 р. НБУ підняв розмір обов'язкового резервування з 10 % до 15 %. Розмір процентних ставок у комерційних банках України був такий високий, що давав змогу повернути позики лише в разі здійснення посередницьких операцій у короткотривалій період.

Із запровадженням української гривні було створено передумови для стабілізації монетарної сфери та розширення можливостей застосування процентної політики. У 1997 р. норму резервування було знижено до 14 %, що дало змогу комерційним банкам наростити обсяги кредитних ресурсів.

З 1996 р. створилися можливості для застосування ломбардного кредитування під заставу ОВДП згідно з угодою РЕПО. Використання ОВДП створило механізм регулювання грошового обігу та використання процентної політики. ОВДП почали використовувати як заставу для надання кредитів. У 1997 р. дохідність ОВДП зрівнялася з обліковою ставкою НБУ. За умов стагнації реального сектора виробництва та його низької рентабельності, інвестувати в ОВДП було найбільш вигідно. Після фінансової кризи 1998 р. емісія ОВДП почала скорочуватися, що не дало змоги широко використовувати їх в регулюванні монетарної сфери.

Рис. 2. Передумови для використання інструментів процентної політики

З 2000 р. коло можливостей процентної політики в Україні поступово розширилося. Зниження інфляції повернуло довіру суб'єктів господарської діяльності до НБУ, що дало підставу до запровадження ринкових механізмів грошово-кредитної політики. Вимоги банків за кредитами з цього часу по 2007 р. зросли більше, ніж у 21 раз (з 19574 по 426863 млн грн), а це свідчило про збільшення кредитних можливостей банків. Проте ситуація змінилася із настанням фінансової кризи 2008 р. Вся історія розвитку до кризи і під час кризи показала, що споживче кредитування потрібно обмежувати. У передкризовий період одним із головних генераторів економічного зростання став внутрішній споживчий попит, який підтримувало споживче кредитування. Але девальвація гривні, що настала під час кризи, підвела ризик під кредитною експансією, сформувавши величезний масив проблемних кредитів. За оцінкою міжнародного рейтингового агентства Fitch, з урахуванням реструктурованих позик, частка проблемних кредитів у банківській системі України за підсумками першого півріччя 2010 р. перевищила 50 % [1]. Як виявилось, в Україні не створено передумов для запровадження та розвитку регулювання процентних ставок. Процентна політика вимагає для її реалізації існування розвиненого ринкового середовища, спроможного реагувати на заходи регу-

люючого впливу та передавати їх імпульси всім суб'єктам економіки. На рис. 2 відображено основні передумови, необхідні для регулювання НБУ процентних ставок.

Макроекономічна стабілізація і перехід до економічного зростання створили передумови для застосування інструментів процентної політики в докризовий період. За своєю суттю процентна політика є інструментом, використання якого за умов високої інфляції є недоцільним. Тому, тривалий час вона використовувалась лише як індикатор посилення стабілізаційних процесів – уповільнення інфляції, зміцнення курсу грошової одиниці, зростання обсягів промислового виробництва та ВВП, підвищення ділової активності суб'єктів господарювання, зростання доходів та заощаджень населення, покращення результатів зовнішньоекономічної діяльності [2, с. 232]. Унаслідок монетарної стабілізації призупинилося наростання негативних процесів в українській економіці. Однак, лише в умовах переходу до економічного зростання, ознаки якого з'явилися з 2000 р., сформувалась позитивна динаміка макроекономічних процесів і динаміка грошової маси, які були перервані фінансовою кризою кінця 2008 р. Відтак у першому кварталі 2009 р. реальний ВВП становив 79,8 % попереднього року. Процентна політика знову стала використовуватись як індикатор НБУ щодо його цілей. З метою подолання негативних явищ регулятор підвищив облікову ставку з 8 % по 12 %.

Підвищення рівня монетизації економіки України в умовах стабілізації та перехід до сталого економічного зростання було головним орієнтиром грошово-кредитного регулювання. Динаміка монетаризації в Україні свідчить про позитивні тенденції розвитку монетарної сфери, починаючи з 2000 р. і до кризи. Зростання рівня монетизації розширило можливості застосування процентної політики. Тривалий процес демонетизації української економіки розпочався з початком економічної кризи 90-х років. Показник монетизації ВВП, згідно з грошовим агрегатом M0, становив 32,5 % у 1993 р. і до 1997 р. знизився до 11,7 %. У таких умовах послабилась роль монетарних чинників в економічних процесах – суб'єкти економіки були неспроможні раціонально та прогнозовано реагувати на заходи грошово-кредитної та процентної політики. Починаючи з 2000 р. і до 2007 р. рівень монетизації, згідно з грошовим агрегатом M3, підвищився з 18,9 % до 55,0 %, що свідчило про значне зростання ролі монетарного чинника. За таких обставин, у НБУ підвищились можливості для застосування регулятивних заходів процентної політики. Проте вже у 2008 р. рівень монетизації знизився до 54,4 %, а в 2009 р. – до 53,3 % [3, с. 44].

Розвиток механізмів грошового ринку зумовлює можливості НБУ з формування пропозиції грошей та дає змогу стабілізувати попит на гроші. На початковому етапі реформування вітчизняної економіки існував значний дисбаланс між попитом та пропозицією грошей, що унеможливлювало застосування процентних ставок як засобу регулювання. Процес тривалої демонетизації економіки був свідченням зростаючого й незадоволеного попиту на гроші. Певний час суб'єкти економіки намагались компенсувати його через використання бартерних розрахунків, зростання дебіторської та кредиторської заборгованості. Використання іноземної валюти і доларизація економіки також

значною мірою пов'язані з відсутністю можливостей здійснювати розрахунки у національній валюті. Лише після переходу до економічного зростання, на грошовому ринку почав стабілізуватися попит на гроші, що дало змогу забезпечити відносну відповідність попиту та пропозиції грошей і стабілізувати процентні ставки. Однак фінансова криза 2008 р. порушила цю стабільність.

Одним із важливих чинників, що визначає можливості процентної політики, є *розвиток ресурсної бази* банківської системи. Ресурсний потенціал банківської системи забезпечує регуляційні можливості НБУ через зміну обсягів кредитів, впливаючи цим самим на розмір процентних ставок. Грошова маса та її структура є основним об'єктом контролю з боку НБУ в процесі реалізації грошово-кредитної та процентної політики, оскільки контроль і регулювання грошової бази дає змогу визначити параметри емісії грошей і впливати цим самим на процентні ставки.

У розвинених ринкових економіках грошова маса характеризується низькою часткою готівки – її питома вага не перевищує 10 % грошової маси. В Україні частка готівкових грошей у грошовій масі є високою (станом на 1 листопада 2011 р. – 28,3 % [4]), що відповідно впливає на особливості формування грошової бази.

Важливою складовою механізму державної економічної політики розвинених країн світу є *ринку цінних паперів*. В Україні можливості використання ринку цінних паперів у грошово-кредитній політиці обмежені та практично не застосовуються в механізмах грошово-кредитної політики. Обмежені масштаби використання державних цінних паперів поєднуються або з відсутністю, або з недорозвиненими функціональними можливостями різних видів цінних паперів.

Висновки. Становлення і розвиток механізмів державного регулювання процентних ставок грошового ринку відбувається в тісному взаємозв'язку з динамікою ринкових реформ, які визначають можливості застосування процентної політики. Заходи регулювання процентних ставок в Україні почали здійснюватись в умовах глибокої економічної кризи та гіперінфляції й не мали реального впливу на економічну кон'юнктуру. Запровадження процентної політики почалось разом зі створенням Національного Банку України та мережі комерційних банків, проте її проведення більше свідчило про наміри, ніж про реальну ефективність використання. Після запровадження гривні почався процес наповнення реальним змістом лише номінально визначених інструментів грошово-кредитного регулювання та процентної політики. Перехід до сталого економічного зростання дав змогу підвищити можливості застосування процентних ставок як складової трансмісійного механізму грошово-кредитної політики та її цільового орієнтуру. Проте ці можливості було звужено з настанням фінансової кризи. Розширенню потенціалу регулювання процентних ставок у вітчизняній економіці сприятиме: макроекономічна стабілізація і перехід до сталого економічного зростання; підвищення рівня монетаризації економіки; розвиток механізмів грошового ринку; створення та розвиток основних ринкових інститутів; розвиток ресурсної бази банківської системи; створення та розвиток ринку цінних паперів.

Література

1. Економіка України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.chamber.ua/Printed_Publications/Country_Profile_Ukr/Country-Profile-UKR-2011.pdf
2. Стельмах В. Грошово-кредитна політика в Україні / В. Стельмах, В. Спіфанов. – К., 2000. – 306 с.
3. Селіверстова І.О. Безпека грошового ринку та інфляційних процесів як елемент фінансової безпеки країни / І.О. Селіверстова, О.І. Шемет // Вісник Національного авіаційного університету : наук. журнал. – 2010. – № 3. – С. 42-47.
4. Бюлетень Національного банку України (електронне видання). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=57446>

Пелех У.В. Проблемы и перспективы государственной регуляции процентных ставок денежного рынка в Украине

Очерчены этапы становления и развития государственной регуляции процентных ставок денежного рынка в переходной экономике Украины. Определены возможности и приоритеты применения процентной политики в условиях углубления трансформационных процессов.

Ключевые слова: денежный рынок, денежно-кредитная политика, инструменты денежно-кредитной политики, процентные ставки, процентная политика.

Pelek U.V. Problems and prospects of government control of interest rates of money-market are in Ukraine

Outlined the stages of becoming and development of government control of interest rates of money-market in the transitional economy of Ukraine. Possibilities and priorities of application of percent policy are certain in the conditions of deepening of transformation processes.

Keywords: money-market, monetary policy, instruments of monetary policy, interest rates, percent policy.

УДК 65.012.32

*Доц. В.Ф. Проскура, канд. екон. наук;
магістрант Е.В. Шкирта – Мукачівський ДУ*

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ТА МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Розглянуто поняття та необхідність антикризового управління, розкрито основні заходи, що входять до механізму антикризового управління в сучасних умовах господарювання, а також основні принципи, які впливають на формування цього механізму. Наведено критерії успішності здійснених антикризових заходів.

Ключові слова: криза, антикризове управління підприємством, принципи та механізм антикризового управління.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза спровокувала поглиблення фінансових ускладнень на підприємствах України, що пов'язані як із зовнішнім середовищем (економічні, політичні, соціальні, міжнародні метаморфози), так і з внутрішніми проблемами.

З огляду на це, особливої актуальності набуває вивчення можливостей ефективного управління підприємством в умовах кризи, загострюються питання визначення глибини кризи, дослідження причин її розвитку й контролю розподілу грошових коштів для санації. Тому виникає необхідність в таких дослідженнях, які націлені на розробку системного підходу до управління підприємством в умовах кризи й підтримки необхідного організаційно-економічного статусу.

Основним способом виживання підприємства у таких умовах виступає антикризове управління, яке повинно ґрунтуватись на своєчасній діагностиці рівня та причин кризового стану і реалізації адекватних антикризових програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі дослідження ми спиралися на роботи таких науковців: Лігоненко Л.О., Колісник М.К., Скібіцький О.М., Василенко В.О., Чернявський А.Д., Іванюта С.М., Брігхем Є.Ф., Терещенко О.О.

Метою дослідження є аналіз впливу певних принципів на механізм здійснення антикризового управління підприємством, з метою стабілізації його фінансово-господарського стану.

Виклад основного матеріалу досліджень та публікацій. Стабільний стан і криза виступають постійними антагонізмами в розвитку будь-якої системи. Криза є неминучим явищем будь-якого сучасного ринку і відображає об'єктивні процеси структурної перебудови економіки. Незапланований і обмежений в часі процес, який у змозі істотно вплинути або навіть зробити неможливим функціонування підприємства, становить загрозу для його мети і місії. Розвиток кризових ситуацій може привести або до ліквідації підприємства, або до успішного подолання кризи.

Напрямок розвитку кризи багато в чому залежить від якості управління підприємством. Концепція антикризового управління акумулює в собі наукові знання і практичні методики в сфері аналізу і управління всіма господарськими процесами на підприємстві. У процесі антикризового управління підприємством проводиться аналіз його фінансово-економічного стану, розробляються стратегії в сфері маркетингу, інвестицій, управління ризиком і фінансування. Воно містить також підсистеми виробничого менеджменту, контролінгу, податкової політики і підсистему забезпечення безпеки підприємства, що особливо важливо в умовах конкуренції.

Антикризове управління – це різновид управління, яке спрямоване на вирішення завдань інтенсивного розвитку підприємства завдяки мобілізації та інтенсифікації всіх ресурсів на протидію екстенсивному розвитку. Воно становить систему управлінських заходів щодо діагностики, упередження, нейтралізації і подолання кризових явищ та причин їх виникнення на всіх рівнях економіки. Основною метою антикризового керування є швидке поновлення платоспроможності й відновлення достатнього рівня фінансової стабільності підприємства для запобігання його банкрутству, забезпечення стійкого фінансового стану внаслідок своєчасного реагування на зміни, спричинені зовнішнім середовищем (в економічній, політичній, соціальній та інших сферах) через введення в дію антикризових інструментів [5].

Можливість антикризового управління визначається, насамперед, людським фактором. Свідома діяльність людини дає змогу шукати і знаходити шляхи виходу з критичних ситуацій, зосереджувати зусилля на вирішенні найбільш складних проблем, використовувати накопичений досвід подолання криз, пристосовуватися до виникаючих ситуацій.

Суть цього виду управління виражається в таких положеннях:

- кризи можна передбачати, очікувати і викликати;